

A VILÁGIRODALOM KLASSZIKUSAI

RÓMAI KÖLTŐK
ANTOLÓGIÁJA

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

A VILÁGIRODALOM
KLASSZIKUSAI

RÓMAI KÖLTŐK
ANTOLÓGIÁJA

Fordította

ARANY JÁNOS	MAJTÉNYI ZOLTÁN
ÁPRILY LAJOS	MARÓTI EGON
BABITS MIHÁLY	MARTICSKÓ JÓZSEF
BALOGH KÁROLY	MELLER PÉTER
BEDE ANNA	MURAKÓZY GYULA
CSORBA GYÓZÓ	NEMES NAGY ÁGNES
DEVECSERI GÁBOR	NÉMETHY GEZA
DSIDA JENŐ	ORBÁN OTTÓ
GAÁL LÁSZLÓ	RADNÓTI MIKLÓS
HORVÁTH ISTVÁN KÁROLY	RITÓOK ZSIGMOND
ILLYÉS GYULA	RÓNAI PÁL
JÁNOSY ISTVÁN	RÓNAY GYÖRGY
KARDOS LÁSZLÓ	SÍK SÁNDOR
KÁLNOKY LÁSZLÓ	SZABÓ KÁLMÁN
KÁRPÁTY CSILLA	SZABÓ LŐRINC
KERÉNYI GRÁCIA	TERÉNYI ISTVÁN
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ	TÓTFALUSI ISTVÁN
KURCZ ÁGNES	TÓTH BÉLA
KURUCZ FERENC	TRENCSENYI-WALDAPPEL IMRE
LAKATOS ISTVÁN	URBÁN ESZTER
LATOR LÁSZLÓ	VAS ISTVÁN

WEÖRES SÁNDOR

RÓMAI KÖLTŐK
ANTOLÓGIÁJA

Cronache

Európa Könyvkiadó

1963

Van nyilván e levélben szintén sok darabosság;
 hidd meg: a hely felelős és nem az ember ezért.
 S hogy ne vesztsem el így sem jártasságom a nyelvben,
 s néha beszélhessek szép anyanyelvemen is:
 eltársalgok egymagam, a tűnt szókat idézem:
 költő-pályámnak balsikerű jegyeit.
 Lelkemet így csalom és az időt, s így óvom az elmúlt
 és a jövő rossz rémeitől magamat.
 Versekben keresek nyomorúságomra felejtést,
 s hogyha elérem e célt: az nekem éppen elég.

Csorba Győző fordítása

EPISTULAE EX PONTO

A jó barát halálára

QUAE MIHI DE RAPTO TUA VENIT EPISTULA CELSO

Még csak alig jött meg leveled – melyben tudatod, hogy
 Celsus meghalt –: már át is itatta a könny.
 S mit szörnyű elmondani, s nem hittem lehetők:
 kínnal, kelletlen járta szemem soraid.
 Hírt keserűbbet nem hallottam még, amióta
 Pontusban vagyok, és bár sose halljak ilyet!
 Arca, akár itt volna, előttem leng, s a halottat
 még ma is élőnek látja a nagy szeretet.
 Gyakran jutnak eszembe a múltból szórakozások
 s hűséggel szolgált másik ügyek, komolyak.
 Mégis legtöbbször az a korszak villan elébem,
 mely kár, hogy nem lett életem alkonya is.
 Összeomolt ekkor roppant rengéssel a házam,
 s romja a megdőbbent gazda fejére zuhant.
 Ő pártolt, mikor elhagytak majd mind: igazodni
 nem volt hajlandó ő a szerencse szerint.
 Éppúgy sírt, láttam, bajomon, minthogyha szerelmes
 testvérét tenné máglya tűzére szegény.

Karjaiban tartott szorosán, pátyolt, elesettet,
s összevegyült hulló könnyem a könnyeivel.

Ó, keserű sorsom nehezen tűrt őr, de sokszor
fogta le öngyilkos hévvel emelt kezemet!

S mondta: „Kibékíthetni a sértett isteneket még!
Élj s ne tagadd: juthat néked is engedelem!”

Mégis főként ezt magyarázta: „Vedd figyelembe,
mekkora támogatód lesz maga Maximus is.

Arra törekszik majd, s amilyen hű, kéri a császárt,
hogy ne legyen tartós ellened indulata.

És a saját erejéhez a bátyját teszi hozzá,
s mindent megpróbál, hogy kicsinyítse bajod.”

Eletuntságom valamit gyógyult e szavaktól;
légy rajt, Maximusom, hogy ne alaptalanul!

Arra is esküdözött, hogy utánam jön, ha ugyan te
– mondta – ilyen hosszú útra engedted őt.

Mert olyan őszintén tisztelte a házad, akár te
a nagy isteneket, mind e világ urait.

Hidd el, bármily sok (s méltán) a barátod: a sok közt
egyiknél sem volt Celsus alábbra való –

Persze, ha nem a vagyon s nem az ősök fénye a mérték,
és naggyá szellem tesz valakit s becsület.

Hát joggal siratom a halott Celsust, aki engem,
élőt megsiratott, számkivetésbe menőt.

Ritka nemességéről joggal énekelek, hogy
majd olvassa neved, Celsus, a kései kor.

Ezt tudom én a géta mezőkről küldeni, mert csak
ennyi maradt, ami még itt is enyém szabadon.

Gyászpompád távol volt, nem kentem meg a tested,
máglyádtól elzárt szinte a föld kereke.

Maximus, életed őr, kinek volt módja, leróttá
míndazt, ami kijárt néked a holtod után:

végtisztességgel szolgált és dísztemetéssel
s hült kebledre szagos balzsamot öntögetett.

Fölgigült a kenet, búsan belesírta a könnyét,
és ott rakta közel földre a csontjaidat.

Lám, elhunyt barátainak megadja, mi illik:
elhunyt számba vehet már bizony engemet is.

Csorba Győző fordítása

A bűtlen barátához

CONQUERAR, AN TACEAM? PONAM SINE NOMINE CRIMEN

Mondjam-e? hallgassak? s név nélkül szóljon-e vádam,
vagy mindenki előtt verjem-e dobra: ki vagy?
Nem kell név, hogy még panaszzom se legyen a megőrződ,
és ne az én versem hordja a híredet el.

Míg jó volt, biztos volt építménye hajómnak,
elsőnek jöttél társamul akkoriban.

Most, mert elfordult a Szerencse, sehol se vagy, ámbár
szükség inkább most volna reád igazán.

Színlelsz, hadd higgyék: sose ismertél, s nevémet ha
hallod, rákérdel: Naso? ugyan ki is ő?

Az vagyok én, akéhez, bár nincs ínyedre, ha mondom,
gyermekkortól köt régi baráti kapocs.

Az vagyok én, ki először tudtam gondjaid és ki
éppúgy osztottam szórakozásaid is.

Az, ki az asztalnál veled ültem – szinte családtag,
s úgy vélted: költő én vagyok, én egyedül.

S az vagyok én, ki hogy élek-e, hűtlen, azt se tudod már;
érdeklődni kicsit rólam: eszedbe se jut.

Vagy sose kedveltél: akkor színlelted az érzést;
vagy ha igen: hát nem vagy nagyon állhatatos.

Nos hát, bökd ki, miféle harag tett ennyire mássá;
mert ha alapja csekély: van panaszmra alap.

Mondd, mi dolog gátol, hogy mint rég, most ne olyan légy?
Vagy tán úgy tartod: bűn, hogy egem beborult?

És ha javakban, tettekben késett segedelmed,
írni azért tudtál volna talán valamit.

Kétlem ugyan, de olyasmit hallok, hogy csufolódtál,
mert elbuktam, hogy még a szavad se kimélt.

Mit teszel, ostoba? Elszártod a könnyet irántad:
majd, amikor téled száll a Szerencse odébb.

Azt mondják, ez az istennő lábujjhegyen áll csak
forgandó kerekén s ingatagon lebeg ott.

Bármilyen levélnél, szellőcskénél lengetegbe ő;
könnyműséged egy vele csak, nyomorult.

Gyöngé fonálon függnek mind az emberi dolgok,
és az imént viruló tönkre jut egyszeriben.

Gazdag Krózus ritka hatalmáról ki ne hallott?

S ellenségeinek, lám, a kezébe esett.

És akitől nemrég féltek Syracusa lakói,

mint gyermeknevelő ette sovány kenyerét.

Volt-e nagyobb Magnusnál? Mégis futva a régi
védenc védelmét kérte alázatosan.

És akinek az egész föld leste szavát, nos, akárki
másénál kevesebb lett szava súlya utóbb.

És a Jugurtha-verő, cimber-tipró, ki alatt, míg
consul volt, Rómánk annyiszor ült diadalt,

sárban bújt meg Marius és nádas mocsarakban,
s hozzá méltatlan sérelem érte sok őt.

Emberi dolgokban csak játszik az isteni fenség,
s már a jövő óránk, az se lehet bizonyos.

Nékem mondott volna ilyesmit bárki: a Pontus
mellé jutsz, s géták íja riaszt valaha,

menj, azt mondom, igyál agytisztító folyadékot
és mindent, ami csak Anticyrában akad.

S így jártam mégis. Ha volna erőm a halandók
ellen, a fő isten fegyvere ellen alig.

Jobb, ha te is félsz s gondolsz rá, hogy amit ma derűsnek
látsz, ki se mondogd még, s hirtelen elkomorul.

Csorba Győző fordítása

támadt emberi nem felszegte fejét a töretlen
 rögből, s lett vad az erdőben, s lett csillag az égen.
 S nem bírnák a törékeny lények a hosszú törődést,
 hogyha fagy és hő közt nem volna e nyugtot adó kor,
 s nem venné így oltalmába a földet a jó ég.

Lator László fordítása

A költő célja

TE QUOQUE, MAGNA PALES, ET TE, MEMORANDE CANEMUS

Amphrysus nagy pásztora, s égi Pales, s ti, Lycaeus
 erdei, fürge folyói, tirólatok is dalolok most.
 Minden mást, mi a ráérőnek szórakozást ad,
 énekek őriznek már. Hisz ki nem ismeri régen
 zord Eurysteust s oltárát szörnyű Busirisnak?
 És ki nem ismeri ifju Hylast és delosi Latot
 s Hyppodamét s a tüzes paripájú és elefántcsont-
 vállu Pelopsot? Most olyan útra készülök én, hol
 elszabadulva a földtől, győztes hírre jutok majd,
 mert (ha megérem) drága hazámba Aoniából
 én hozom át elsőként a múzsák csapatát és
 nyújtom Idumaea pálmáját, Mantua, néked.

S építetek zöld réten márvány-templomot a víz
 mentén, hol lustán kígyózik Mincius és két
 partját friss náddal szegi. A templom közepébe
 Caesart állítom majd, s úr lesz, mint a sajátján.
 Tyrosi bársony-köntöst öltök s tiszteletére
 győztesként száz négyfogatút hajtok a folyóhoz.
 Ott küzd – Alpheust és erdős Nemeát odahagyva –
 virgonc lábbal, szíjas ököllel egész Görögország.
 Én meg homlokomon koszorúba csavart olajággal
 díjat tűzök majd ki. Öröm már most, hogy a díszes
 ünneplőkkel nézem a templomnál a levágott
 barmokat és hogy másul a szín, mert fordul a színfal,
 s mint vonják föl a bíborfüggönyt brit figurái.

És a kapukra kemény elefántcsontból meg aranyból
 rávésem, mint győzte Quirinus az indusokat le,
 és a csatától dúlt Nílust, a gazdagon ömlőt
 és a hajók ércorraiból nőtt oszlopokat meg
 Ázsia hódolt városait s a porba legázolt
 örményt s a parthust, aki visszanyilazva menekszik.
 S két, más-más ellenségtől szerzett trofeát, két
 tengerparton két ízben aratott diadallal.
 Állnak beljebb parosi márványszobrok is, élni
 látszó: Assaracus-sarjak s e család Jupiterből
 lett nagyságai, Tros atya s Trója pajzsa, Apollo.
 Retteg a ferde Irigység ott a bősé figurákat
 nézve s a zord Cocytust és Ixion kerekét a
 kígyókkal meg a sziklát, mely sosem áll meg a csúcson.

Csorba Győző fordítása

A méhek állama

SOLAE COMMUNIS NATOS, CONSORTIA TECTA

Csak náluk közös a gyermek, s laknak közösen mind,
 s vastörvények csak náluk szabják meg a rendet,
 állandó otthon, haza – csak náluk van ilyesmi;
 s tudván, hogy jön a tél, nyáron fáradsz előre,
 és amit összekaparnak, közvagyon az valamennyi.
 Egyik részük az ételt szerzi, s ahogy köteles rá,
 tesz-vesz kint a határban; a többi meg addig a kasban
 nárcisz-nedvből s gyantából letapasztja a lépek
 alját, majd megtoldja viasszal, jó ragadóssal;
 egynéhány a jövővel: az ifjúság-neveléssel
 bajlódik, mások meg a színmézet tömörítik,
 és a folyékony nektárt a sejtekbe eresztik.
 Van, kire a kapu őrzését osztotta ki sorsa,
 más az esők meg a felhőjárások figyelője;
 van, ki a visszajövők terhét veszi át, vagy a léptől
 űzi odébb pontos hadirendben a rest here-népet.

Ég a munka, kakukkfű illata szálldos a mézből,
 s mint mikor a Cyclopsok villámot kalapálnak

lágys vasból: bikabőrtömlővel fűjtat az egyik,
 közben a másik időnkint hűvös vízbe meríti
 a sístergő ércet: az Aetna nyög a sok ütéstől,
 roppant karjuk váltva, ütemem emelkedik, és meg-
 forgatják a vasat fel-felkapván a fogóval:
 éppúgy (hogya szabad kicsi dolgot vetni a nagyhoz)
 hajtja a gyűjtés vágya belülről Attica méhét,
 a maga módján mindet: a vének őrzik a kaptárt
 s rakják a lépet s tesznek művészi tetőt rá,
 a fiatalja meg este sötétben tér haza, fáradt,
 lába kakukkfűvel teli: megszedi szerze a tájat,
 a kékes barkát, a piros sáfrányt s a fahéjat,
 a ragacsos hársfát meg a jácint vas-lila kelyhét.

Mind egyszerre pihen s mind együtt végzi a munkát.
 Reggel futnak már, el nem marad egy se. Csupán ha
 jelzi az új alkony, hogy a gyűjtést hagyva a rétről
 meg kell térni: csak akkor mennek a kasba, csak akkor
 látják el testük. Zúgás kél, körbedonognak
 ajtót és küszöböt. Majd elnyújtóznak a vackon.
 Hallgat az éj, zsibbadt testükre telepszik az álom.
 Hogyha eső készül, nem mennek messze a kastól.
 Szél fenyeget? – nincs a levegőben sem bizodalomuk,
 ott, fészük környékén szállnak vízre, rövidke
 útra merészkednek; gyakran meg csöppnyi kövecskét
 visznek, mint alterhet az ingó sajka a habban,
 így egyensúlyoznak az öblös-üres borulatban.

Csorba Győző fordítása

A NŐK ERKÖLCSTELENSÉGE

NUPTA SENATORI COMITATA EST HIPPIA LUDUM

Férje szenátor volt, ám Hippia Pharos alá s a Nilusig illant s Lagus hírhedt bátyafaláig egy csepürágóval; (megszólta Canopus is érte Rómát). Bánta is ő, hogy férje van, otthona, nénje, mit neki, orcátlannak a hon vagy a gyermeki könnyek! Sőt – csoda! – még Parist, őt sem sajnálta, a táncost. S bár nagy bőségben, puha párnák közt, csupadiszos hőlcsőben szunnyadt mint kisdéd: semmibe vette a tengert, mint hajdan a jóhírt, melynek a kényes fekvőszékek előtt értéke igen kicsi. Átkelt – mondom – a tyrrhén és átkelt a messzire habzó jón vizeken bátran, noha egyik tenger után a másik jött. Ha komoly s igaz ügy jár némi veszéllyel: félnek a nők, szívük megdermed rémületükben, s állni se bírnak szinte, erősen reszket a lábuk; míg ha a céljuk rossz, hát lelkük sziklaszilárd lesz. Férji kívánság? – borzasztó fölszállni hajóra; akkor súlyos a víz-beszivárgás, zagyva a lég is; aki gavallérját követi, jó annak a gyomra. Az leokádja urát, ez matrózokkal ebédel, jár a hajón s a kemény kötelet vígan tapogatja. –

S mégis: mily szépség, ifjú báj fogta e nőt meg s lobbantotta föl? És mit látott, hogy viadorné lenni nem áttalt? – Sergiolus hullatta haját már, s csonka kezével vágódott inkább nyugalomra. Arcán sok csúfság ült: feldörzsölte sisakja homlokbőrét, orrahegyén jóforma bibircsók, s csúnya bajától folyton nedvedzett szemesarka. Ám gladiátor volt! Hyacinthussá tesz ilyesmi. S többnek vélte a nő mint férjét, gyermekeit vagy nénjét és a honát. A nőknek tetszik a fegyver. Sergius is, ha kezében bot van: ronda Veiento.

Mit tett Hippia – szörnyülködés –, mit tett e magán-hölgy!

Nézd csak az isten-másokat és hallgasd meg: ugyan mit túrt el Claudius! Mikor asszonya látta, hogy ő már alszik: jobbnak vélte a gyékényt, mint Palatinus dísz-ágyát, és éjjeli kámszát vett e nagyúri ringyó s egyetlen szolgálóval kilopódzott. Szőke parókéval hollófürtjét betakarta s ócska ruhában surrant a bordélyba, külön kis cellájába. S arany melldísszel, meztelen állt ki, s Lyciscának híva magát mutogatta hasát, mely téged hordott volt, fejedelmi Britannicus. Édes szóval alkudozott és pénztét megkövetelte, s feke hanyatt sok férfinak itta magába szerelmét. Majd, mikor a gazdasszony szétküldötte cicáit, ment ő is búsan, de utolsóként lehetőleg, gyúlt ágyéka hevétől még lángolva, mivel csak meglankadt egy kissé, ám ki azért nem eléült: s árnyas, rút arccal, mécs-füsttől megfeketedve vitte a bordély bűzét vissza az isteni ágyba.

Tudnak már ama jó istennő titkairól, ha ágyékuk dagadoz, mert fölgerjedtek a bortól, siptól s kürttől; száll a hajuk, s ordít Priapus sok bős ménádjá. Milyen hévvel gondolnak az ágyra, ó, mily hangon tör ki a sodró vágy, milyen árban dől végig lábszárukon az óbor zuhatagja! Most Saufeia letéve füzérét sorra kihívja a széplányokat és győz is roppant csipejével; ő meg imádjá Medullinát s neki adja a pálmát jó mozgásáért: nők közt felér a derékség a születéssel. Már ez nem játékos utánzás: tiszta valóság mind, s úgy, hogy fölygúlna hevétől a vénségbe-húlt Priamus s Nestór is, a sérves. Majd nem tud már várni tüzüket, majd nőnek a nő már nem kell, s akkor a barlangból fölzeng az üvöltés: Férfiakat! Nem tiltja az ég! Ha alusznak a lábók, öltson az ifjú kámszát, s jöjjön, szedje a fikat! Nincsen senki? – a szolgák is jók! Ez se megy? – akkor jöjjenek a vízfordók! Hogyha ilyen sem akad, s ha ember végképp nincs, nem késnek, hogy legalább egy hím-csacsi vágyának farukat párzón odadugják.

Csorba Győző fordítása

ISMERETLEN KÖLTŐK

EGY PARASZT REGGELE

(Részlet)

IAM NOX HIBERNAS BIS QUINQUE PEREGERAT HORAS

Kétszer öt óra haladt immár el a télszaki éjből,
és a vigyázó szárnyas előre jelezte a hajnalt.
Ekkor Symilus, egy kicsi föld gazdája, szorongva,
hogy sanyarú böjtöt hoz majd számára az új nap:
lassacskán fölkecmereg a silány heverőről,
s nyugtalanul tapogat keze széjjel a lusta homályban
a tűzhely fele, s ujja megég, ez jelzi, hogy ott jár.
Csöppnyi üszök van már csak, a láng fölfalta a tuskót,
és a hunyorgó, rőt parazsat hamu fődte be szürkén.
Ő mélyen meggörnyed, kis mécsét odadugja,
tűvel előpiszkálja a száraz kócbelet, aztán
sűrű fújkálással a lanyha tüzet fölijeszti.

Végre megéled a fény, és visszavonúl a sötétség.
Majd ernyős tenyerével a széltől védi a lángot
s az ajtó reteszét elhúzza kinyitja a kamrát:
hús földjére leöntve maroknyi halom gabonája.
Ebből mer valamennyit, amennyit a mérce mutat, mely
kétszer nyolc font súllyal van terhelve előre.
Aztán megy s odaáll a malom mellé s a parányi
deszkácskára, mit ily célból ékeltek a falba,
ráteszi hű mécsét. Akkor karját a ruhától
megszabadítja, bozontos bőrt kanyarít derekára,
s a köveket, garatot csücskével rendre lesöpri.
Majd kezeit szólítja dologra, megosztva a munkát:
jobbja feszül neki, balja segíti csupán; amaz egyre
kergeti körbe a nagy kereket s gyorsítja futását,
(sűrűn csapja a kő, megzúzva csorog le a gabna),

közben fáradt nővérét felváltja a bal kéz,
és így kölcsönösen . . . S rágyújt paraszti dalokra,
s a nyers énekszótól könnyűl fáradozása.

Majd Scybalesnek kurjant, nincs más támasza senki:
Afrika lánya, egész külalakja tanúskodik erről:
gyapjas-göndör haj, duzzadt száj, mély-feketés bőr,
széles mell, lógó emlők, keskeny hasi tájék,
vékony lábszárak, tetemes-nagy talpak a lábon.
Néki parancsol hát, hogy dobjon fát a parázsra,
s rakjon a lángra vizet, hogy kissé fölmelegedjék.

Csorba Győző fordítása

A KOCSMÁROSNÉ

COPA SYRISCA, CAPUT GRAECA REDIMITA MITELLA

Szír kocsmárosné – görögös kendő köti kontyát –
bronztestét ügyesen rázza, ha csördül a dob,
bortól féktelenül táncol füstös fogadóban,
míg könyökét veri egy tompa, rekedt fuvola:

„Hőségtől, portól tikkadtan jobb, ha továbbmég?
Itt lepihenhetnél, vár eleven füves ágy.
Várnak rád kelyhek, meritők, rózsák, furulyák, lant,
s nádból font lugas, ó! árnyat adó, hűvös is.
Hangzik a pásztorsíp, úgy, mint barlangnak ölében,
árkád földön – olyan édes dalt csacsog épp!
Íme, a karcos bor; nemrég szurkolt, lepecsételt
hordóból, s hozzá locska patak vize is.
Íme, virágkoszorúk: bíbor rózsával a sárga
összevegyül szorosán – Attika módja szerint.
Íme, fehér lilium: Achelois a szüzi folyóból
áldozván vitt el font kosarában ilyet.
Várnak sajtocskák – melyeket kicsi háncsszita szárít,
vár viaszoshéjú szilva, sok őszi gyümölcs,

GEORGICON

(Részletek)

*Invokáció**QUID FACIAT LAETAS SEGETES, QUO SIDERE TERRAM*

Hogy tehető dússá a vetés, mely csillag alatt jó szántani s a venyigét hozzákötögetni a szilhez, hogy tartsunk marhát, mi a titka a juh-nevelésnek, Maecenas, és mit kell tudnunk a takarékos méhről? – ezt éneklek el én.

Ti meg, ó, e világnak fő-fő fényei, kik kormányozzátok az évet, és Liber s áldott Ceres (az anyaföld kegyetekből változtatta Epirus makkját drága kalásszá s öntött bort a folyóvízzel telt régi pohárba), és ti, a gazdák isteni támogatói, faunok, jöjjetek el s ti, a rengeteg erdők lányai, nimfák: dalba fogom jótetteitek! S jöjj, Neptunus is, ki nagy szigonyoddal először szöktettél ki a földből gyors paripát, s akinek hósínű tulkai nyírják Cea kövér cserjéit, jöjj, ligetek szeretője, s légy itt, hagyd el az ős-berket s a lycaeusi ormot, Tegea istene, Pán, nyájak védője, kegyelmes, hogyha a pásztori dal tetszik! S te, ki adtad olajfánk, szűzi Minerva, s a horgas ekének mestere, gyermek! És jöjj, Silvanus, gyökeres ciprus-csemetékkal, s istenek, istennők, kik a szántóföldre ügyeltek, s tápláltok néhány kicsi magból újra gyümölcsöt, s kik bőséges esőket csorgattok le az égből!

S jöjj főként, Caesar, te, kiről nem tudni, miféle tisztet kapsz amaz isteni karban: a városok öre lész, vagy a földnek gondnoka, s úgy néz majd a világ, mint termésszerzőt s mint az időjárás fejedelmét, homlokodon hordozva anyád mirtuszkoszorúját? Vagy tán roppant tengerek isteneként a hajósok csak téged tisztelnek, s szolgál távoli Thule,

s mind a vizet hozományul kapva Thetys veje lennél?
 Vagy mint új csillag lobbansz fel a nyár-havi égen,
 ott, hol a Szűz meg a Mérleg közt tér nyílik – igen, hisz
 Skorpió szikrázó ollóját szorosabbra
 zárva nagyobb helyet ad máris, mint járna egyébként.

Bármilyen leszel (csak nem vár Tartarus éje királynak,
 s téged sem csábít oda elferdült uralomvágy,
 jóllehet Élysiumra reménnyel néz a görögség,
 s onnét Persephonét is alig csalogatja ki anyja),
 könnyítsd meg, pártold, mibe hőiesen belevágtam,
 jöjj velem, és ki nem ismeri útunk, szánd meg a gazdát,
 s már most szokjál hozzá, hogy majd zaklat imákkal.

Csorba Győző fordítása

Caesar halála

ILLE ETIAM EXTINGUO MISERATUS CAESARE ROMAM

Szánta a nap Rómát, amikor meghalt a hatalmas
 Caesar, tündöklő arcát rejtette homályba,
 rémítette a romlott kort iszonyú örök éjjel.
 Akkor a tengerek és földek gyászos jelekkel
 s bajhírlő ebek és baljós madarak fenyegettek.
 Hányszor láttuk a Cyclopsok földjére zudulni,
 örvénylő tűzzel szétvetve kohóit, az Aetnát,
 olvadt sziklát, tűzgömböt görgetni-okádni!
 Támadt nagy fegyvercsörgés Germánia-szerte,
 tompa, szokatlan rengéssel rázkódtak az Alpok,
 s roppant hang zendült meg a csendes szent ligetekben,
 sápadt árnyalakok kószáltak szörnyű csodául
 s szóval szóló barmok az éji sötétben, a gyors ár
 meghökölve megállt, föld megnyílt, templomainkban
 könnyet sírt az ivor, veríték gyöngyözte az ércet,
 és a folyók fejedelme, a tajtékozva kavargó
 Pó forgóiban erdőket pörgetve sodort és
 nyájakat istállóstul a rónán át. Az időben
 mindig rettentőt, soha jót nem ígértek a jónak,

SZATÍRATÖREDÉKEK

A görögmajmolók

GRAECUM TE, ALBUTI, QUAM ROMANUM ATQUE SABINUM

Jobb szereted, ha görögnek tartanak, Albutius, ha főúrnak s nem holmi szabinnak s rómainak, ki Pontius, Annius és Titius, nagy centurióink földije. – Hát görögül szólitalak én is, akárcsak Athén praetora – mert így jobb szereted –, mikor eljössz. γαῖος, Titus, (mondom) s kísérők, lictorok, őrség, χαῖος – ezért dühös annyira Mutius Albutiusra.

Csorba Győző fordítása

A rómaiak ma

NUNC VERO, A MANE AD NOCTEM, FESTO ATQUE PROFESTO

Most meg reggeltől estig, ünnepkor, egyébkor, napról napra azonmód a köznép s az atyák is ott ágál a fórumon, el nem távozik onnét, eggyel foglalatoskodik, egy művészetet űz mind: hogy csínján forgassa a szót, küzdjön csalafintán, nyájaskodjék, hogy jónak színlelje magát, s hogy csejt szőjön –: valamennyi a másik farkasa szinte.

Csorba Győző fordítása

Az erény

VIRTUS, ALBINE, EST, PRETIUM PERSOLVERE VERUM

Az az erény, Albinus, hogy bármit tesz az ember, s bármint él: mindennek méltán adja meg árát. Az az erény, hogy tudjuk, mit nyom a latban ez és az, tudjuk: az embernek mi a jó, a helyes meg a hasznos, s hogy mi a rossz, rút s kártékony, meg hogy mi a görbe. Az az erény, hogy tudjuk a mércét s módot a vágyban; az az erény, hogy a kellő becsben álljon a bőség; az az erény, hogy a tisztesség megkapja, mi megjár; rossz embernek s erkölcsnek ne legyünk a barátja, ám védjük meg az embert s erkölcsöt, ha viszont jó; tiszteljük s éljünk vele, bánjunk mint a baráttal. Elsőként a hazánk üdvére ügyelve, utána a szüleink üdvére s utolsóként a miénkre.

Csorba Győző fordítása

S szólt, aki hozta: »Ha van tehened s meddő, e virággal csapj rá! Elleni fog!« S jós-szava teljesedett.

Függő bimbóját leszakítom azonnal e kézzel
s rácsapok. És anya lett, hogy megütöttem ölet.
Balra Propontistól Thracéig vitte a terhét,
s jött a beteljesülés: Mars, fia, ott született.
Ő se feledte, hogy éntőlem nyert létet. Azért szólt:
»Római váramban néked is ott a helyed!«
Azt hiszed, országom csak a gyenge virágkoszorúkra
terjed? A rét maga is tiszteli szellememet.
Gazdag a szérű is, ha virágzik szépen a búza;
gazdagodik Bacchus, hogyha virágos a kert;
hogyha virágos olajfát láatsz, ragyog akkor az év is:
s csak, ha virág van a fán, érik a drága gyümölcs.
Hogyha lehull a virág, elpusztul a bab, meg a borsó
s lencse, melyet minekünk távoli Nílus adott.
Gondosan elrejtőzve a mély pincékbe, virágzik
még a bor is: tetejét ellepi bőven a hab.
Mézet is én szerzek, mert gyűjteni hívom a méhet
lóhere és ibolyák tarka virágaihoz.”

Gaál László fordítása

METAMORPHOSES

(Részletek)

A négy kor

AUREA PRIMA SATA EST AETAS, QUAE VINDICE NULLO

Első lett az aranykor, mely becsületben, erényben
önként élt, bírák s törvények kényszere nélkül.
Félelem és megtorlás nem volt, nem fenyegettek
érctáblák, s nem várt szepegő sokaság könyörögve
ítéletre; nyugodt volt védő nélkül is éltük.
Nem szállt még a fenyő se le bérceiről a csalékony
tengerhabra, hogy ott idegen tájakra suhanjon.

A honi partokat ismerték csak, más egyebet nem. Mély árkokkal a városokat most még nem övezték; nem volt hosszú trombita, hajlott kürt, sisak és kard, gondtalan élvezték a népek a béke nyugalmát, s úgy, hogy nem volt szükségük hozzá katonákra.

Munkálatlan, anélkül, hogy kapa vágta, ekék föl-tépték volna, magától termett minden a földben. S ezzel a könnyen-adott eledellel a nép kielégült; vackort szedtek s gyöngé szamócát fönt a hegyekben s jó somot és a merev cserjékről szedret, esetleg makkot, amit Jupiter terebélyes fája dobált le. Meg nem szűnt a tavasz, s a zefírek lenge fuvalmán lágyan ringtak a mag-nélkül-kelt gyöngé virágok. Majd termést hoz a szántatlan föld, s – bár ugaron nem hagyták – telve a róna kövér és szőke kalással. Itt a folyók tejjel folynak, nektárral amott, és méz csordul sárgán a homályos tölgyfaodukból.

Aztán, Saturnust letaszítva a Tartarus-éjbe, fent Jupiter lett úr, s megkezdődött az ezüstkor, hitványabb az aranynál s a réznél becsebb érc. Összébb vonta a régi tavaszt Jupiter s a nyarakkal és a telekkel, a csöppnyi tavasszal, a furcsa-szeszélyes őszökkel négy szakra tagolta az addigi évet. Ekkor először lett izzóvá a levegő a száraz hőtől, s dermedt jégcsap a szél hidegében. Ekkor először bújt hajlékba az ember: a hajlék barlang volt, sűrű bokrok s háncsfonta suhángok. Ekkor először láttak ceresi magvat a hosszú, barna barázdák s nyögtek igába szorítva a barmok.

Harmadikul jött, nyomban utánuk, a rézkor; azoknál már jóval szilajabb, szörnű fegyvert hamarabb fog, mégse gonosz. Végül a kemény vaskor született meg. Egykettőre betört e silányabb-ércű világba minden bűn; oda tisztesség, bécsület meg igazság, ármány lép a helyükbe, ravaszság, durva erőszak s fortély s elvetemült sóvárgás gazdagodásra. Bár nem eléggé ismeri még: a hajós a szelekre

bizza vitorláját, s a hegyen régóta magasló fák idegen habokon táncolnak hetyke örömmel. És, mely a nap s levegő módján közös addig; a tájat mérnöki szem hosszú mezsgyékkel szétdarabolja.

Többé már nemcsak gabonát követelnek a gazdag földtől s illő étket; mély gyomrába leszállnak, és miket elrejtett közelében a styxi lakóknak: napra kerülnek a kincsek, a sok gazság okozói. Itt van a pusztító vas, a pusztítóbb arany, itt a háboru, mely mindkettőt felhasználja a harcban, s véres kézben csapnak a zörgő fegyverek össze. Rablásból élnek; nincs bizton após a vejtől, gazda a vendégétől, ritka az is, hogy a testvér testvérét szereti. Vesztere tör asszony a férjnek s megfordítva; a mostoha mérget főz, a kegyetlen; s atya korát fürkészi időnap előtt a legényke. A kegyelet letiporva; utolsó égilakóként szűz Astraea röpült el e vérázatta világból.

Csorba Győző fordítása

Phaethón

Phaethón kérése

REGIA SOLIS ERAT SUBLIMIBUS ALTA COLUMNIS

Oszlopokon meredett a magasba a Nap palotája, csillámlott az aranytól és láng-látszatu bronztól, tündöklő elefántcsont fedte oromzata csúcsát, főkapu-szárnyairól az ezüst ragyogása sugárzott. Szép anyagon szebb művészet: mert Mulciber abba véste a földeket átkaroló tükrösvízü tengert, föld kerekét, s az eget, mely a föld fölibé födelet von. Kék isten-raj a hab közepett, Tritón, a süvöltő; változatos Próteus; Aegaon, két könyökével nagy busa bálnáknak hegyorom-hátára lehajló; Dóris s lányai is, néhány ahogy úszik a vízben, néhány meg zöldszálu haját szárítva a szirten,

honnét dörgést küld s megcsóvált mennyköveket szór.
 Nem lelt felhőket, hogy a földre terítse le őket,
 sem, miket onnan aláomlasszon, záporosóket.
 Megdördül, suhogó villámát jobb füle mellől
 küldi, s az életből s kocsiból a kocsiat kitaszítja,
 és a dühödt tüzeket dühödöttebb tűzzel eloltja.
 Félreszökellnek a megriadott lovak, és a nyakukról
 már az igát lelökik, szagatják szerte a gyeplőt.
 Itt zabolák, hever ott rúdról letöröten a tengely,
 ott meg a szertevetett kerekék küllői hevernek,
 s szétszórtan körben maradékaí tört szekerének.
 Míg Phaethón, lánggal lobogó rőt-szöke hajával
 hull lefelé fővel, hosszú vonalon fut a légben,
 mint amiképp olykor valamely csillag, ha a tiszta
 égboltról nem hull le ugyan, de lehullani látszik.
 S őt honi földjétől nagymessze fogadta ölébe
 bővizű Éridanus, s arcáról mosta le vérét.
 Hesperióban a náisok adták földnek a hármast
 villám vert testet, sírjárva fölírva a verset:
 „Itt nyugszik Phaethón, kocsi apjának szekerében,
 nem lehetett ura bár, de merész volt hősi bukása.”

Devecseri Gábor fordítása

Narcissus

FONS ERAT INLIMIS, NITIDIS ARGENTEUS UNDIS

Ott bugyogott egy fényes-cisztös, iszaptalan ágyú
 forrás; pásztornép, legelésző kecske s egyéb más
 jószág nem bántotta; madár, vad s néha-letört gally
 nem bolygatta vizét. Buja gyepp zöldült körülötte:
 jól táplálta a szomszéd nedvesség. A sötét lomb
 árnya megóvta a viz tükrét a nap melegétől.

Itt dőlt hát le az ifjú, bágyasztotta a hőség
 és a vadászat, csalta a hely szépsége s a forrás;
 s míg iszik: oly képet pillant meg, amely rabul ejti,
 testetlenbe szeret; testnek gondolja az árnyat;
 s oltani vágyván, még gyötürőbbé válik a szomja.

Csak bámulja magát, csüng arcán arca-meredten,
 parosi márványból faragott hőszinű szoborként.
 Mélyre hajol s úgy nézi a csillag-párt: szeme fényét
 s Bacchushoz meg Apollóhoz méltó haja bodrát,
 szőrtelen állat és elefántcsont-forma nyakát és
 pompás száját s bőre havas-rózsás ragyogását;
 rendre csodálja csodáit; a vágya magára irányul,
 és a magasztalt lény ugyanaz, mint ő, ki magasztal;
 ő a kívánt s a kívánó; gyújt s ég egymaga egyben.
 Hányszor csókol meddő csókot a csalfa habokra!
 Karja a megpillantott nyakra fonódni akarva
 hányszor nyúlt le a vízbe! – de csak nem fogta magát meg.
 Hogy mit lát, nem tudja, de lángborítja a látvány;
 és ami csalja szemét: meg is épp az csalja.

Hiszékeny,
 mért kapkodszt eliramló képek után, ha hiába?
 Nincs is, amit keresel; fordulj el, s vész a szerelmed.
 Arcod visszaverődött mása csupán, amit ott látsz.
 Ő nem is él: ha te jössz, jön, vagy, ha maradsz, marad ő is,
 menne is el, ha ugyan meg bírnád tenni, hogy elmenj.
 Őt sem az éhség onnan, sem pedig a nyugalomvágy
 el nem képes tépni; az árnyas főbe hasalva
 ámul a káprázatra, tekintete szomjasan issza:
 ön-szeme vesztí el őt. Kissé fölemelkedik ekkor
 s karjait a körben-zúgó erdők fele tárva:

„Ó, erdők, szeretett-e – jajong – nálam nyomorultabb?
 Tudjátok bizonyára, sokak jó rejtke levén.
 Emlékeztek-e, annyi időt átélve, a messi
 múltban olyanra, kit így megkínzott volna szerelme?
 Látom, s tetszik ez itt; s noha látom, s tetszik, elérni
 mégse tudom: szeretőt, roppant káprázat öl engem.
 S hogy még inkább fájjon: nincs köztünk iszonyú-tág
 tenger s hosszú út s hegységek, zártkapujú fal,
 – csöppnyi vizecske csupán. S ő éppígy vágyik utánam:
 mert valahányszor csókom a csillámó habot éri,
 ő is, hátán fekve, felém közelít ajakával.
 Mintha meg is foghatnád. Kis gát állja csak útjuk.
 Jöjj ki, akárki vagy is! Ragyogó gyermek, minek ámítsz,
 mért menekülsz, vágyott? Úgy vélem: nem korom és nem

külsőm űz: hisz nimfák is voltak szeretőim.
 Nem tudom én: mit ígér vonzó arcod; ha kinyújtom
 vágyva kezem: te kinyújtod ugyancsak a másik irányból;
 visszanevetsz, amikor nevetek; s láttam, nem is egyszer:
 könnyem könnyre fakaszt. Bólintok? – rendre viszonozod;
 könnyem könnyre fakaszt. Bólintok? – rendre viszonozod;
 és ahogyan szép szád mozgása gyanítani hagyja:
 mintha beszélne is, csakhogy nem hallok a hangod.
 Én vagyok az! Jól érzem: nem téveszt meg a képem.
 Őnszerelem perzsel. Lángot gyújtok; s magam égek.
 Mit tegyek? Engem kérjen-e? Én őt? És mire kérjem?
 Vágyam célja enyém; bőség inségem alapja.
 Ó, bárcsak meg bírnék testemtől szabadulni!
 Furcsa igény: a szerelmes messzi-kivánja szerelmét.
 Már fölemészti erőim a kín, nem sok van időmből
 hátra; korán, gyermekként távozom én e világból.
 S könnyű lesz meghalnom: meghal a gyötrelmem is majd;
 lenne viszont inkább a szerelmem élete hosszabb!
 Most együtt, egy szívvel szállunk sírba mi ketten.”

Így szólt s mint eszelős tért vissza megint amaz archoz;
 könnye a vízbe potyog, s mert megbolydult síma tükre,
 szétfolyt benne a kép. Amikor meglátta, hogy eltűnt:
 „Mondd, hova futsz? Várj még – jajgatja –, ne hagyj szeretőd it,
 ő, te kegyetlen! Hogyha nem érinthetlek, azért hadd
 nézzelek, adj táplálékot heves indulatomnak!”
 S míg gyötrődik, válláról leszakítja a köntöst
 s föltárt mellét verdesi márvány-szép tenyerével.
 Bőrét gyöngye pirosság futja be tőle, olyan lesz,
 mint az az alma, melyen piros és hősín vegyül egybe,
 s mint az a fűt, amelyen még együtt fénylik a halvány
 és a vörös szem, mert még bíborra be nem érett.
 Ezt amikor meglátta az ismét tiszta tükörben,
 már nem bírta tovább, hanem úgy, ahogy olvad az enyhe
 tűzben a sárga viasz, s ahogy olvad a hajnali dér a
 langyosodó napban: megbágyad a nagy szerelemtől,
 és a hiábavaló tűz lassacskán elemészti.

Már nem a régi fehér-piros, és nincs benne erő, nincs
 kedv és semmi egyéb, ami tetszett eddig a szemnek,
 s nincs az a test, melyet egykor Echo szeretett szerelemmel.
 Ámde amint ez ránéz: bár még friss a haragja,

megsajnálja, s ahogy „Jaj, jaj!” – nyögdéssel az árva,
 ő ugyanakkor: „Jaj, jaj!” – visszahangozza utána.
 És mikor az mellét csapkodja zuhogva kezével,
 ő ugyanezt a komor zuhogást ismétli azonnal.
 Most a fiú újból letekint s búcsút rebeg ajka:
 „Haj, dörén szeretett gyermek!” – s ismétli a táj; majd:
 „Légy boldog!” – szól, s „Légy boldog!” – zeng vissza Echo rá.
 Aztán fáradt fejjel a zöld pázsitra hanyatlik,
 s ön-szépségén tetszelgő zame íjbe csukódik.
 És miután az alanti világ befogadta: a Styxben
 éppúgy nézi magát. Sírnak mind-mind a najadok:
 nővérkéi s levágva hajuk tetemére dobálják;
 sír a dryás-népség, s együtt sír velük Echo is.
 Máglyát raknak, a hordágy kész, füstölnek a fáklyák:
 – s nincs meg a test. A helyén egy sáfrányféle virágot
 lelnek: sárga középűt, hősziromokkal övezve.

Csorba Győző fordítása

Andromeda

CLAUSERAT HIPPOADES AETERNO CARCERE VENTOS

Hippotades a vihart örökös láncára kötözte,
 s tündöklőn támadt a dologra hívó Lucifernek
 fénye az ég magasán; Perseus lábára a szárnyat,
 felkötöti kétoldalt görbült kardját derekára,
 és a nyugodt levegőt a bokája hasítja repesve.
 Nemzetek, országok tovatűnnek előtte, alatta,
 aithiopok népét látja s mezeit Cepheusnak.

Itt, hogy büntelenül bűnhődjék anyja szaváért,
 Andromedát gonoszul sújtotta igaztalan Ammon.
 Ekkor karjánál vad szirtre a lányt lekötözve
 látja Abantiades (ha futó szellő se zilálná
 fűrtjeit, és szeme nem fakadozna meleg patakkal,
 hinné, márványkép), szive mit sem sejtve tüzet fog
 s ámul; a páratlan szépség láttán megigézve
 szinte a szárnyai is a leget verdesni felejtik.
 „Ó te – leszállván szól –, nem e láncot hordani méltó,

– Most jöjj el, örök láncodba ölelj be
mindent, ó, dolgok s bolydult föld üdve, te Összhang
és te, világ-szeretet! Más lesz a jövő, nagyon is más
mint a jelen; sok-sok gazság álarca lehull, s az
embert, hogyha ezentúl árt, nem menti bocsánat:
hisz meglátták már az övéik. Ó, a parányi
megnyugvásért mekkora bajt hoz rájuk a végzet!

Békesség volt, és a két tábor katonái
egybevegültek; a durva gyepen asztalt teritettek,
s bort elegyítve maguknak csöndesen elpozaráltak.
Majd tábornöveket raknak, s leheverve köréjük
virrasztás közt hőstörténeteket kanyarítanak:
hol hadakoztak először, lándzsájuk mibe siklott.
Míg a dicső tettekkel kérkednek s egyebekről
hallgatnak – csak a sorsot okolva miattuk –, az alvó
hit fölkel nyomorultjaiban s ami készül, a bűn mind
megnó a szeretet fényében. – Mert miután a
békeszövetség Petreius tudtára jut, és már
látja: elárulták, átkos viadalra uszítja
embereit, s rárontanak a fegyvertelenekre,
s kard választ ketté egymást ölelőket, a békét
vérözön oltja ki. S ő még szítja dühével a harcot:

„Ó, katonák, honotok s zászlóitok elfeledők, hát
nem tudtok Caesaron győzve, szenátusi szóra,
felszabadítóként megtérni? Viszont bizonyára
tudtok vesztesként. Van fegyveretek, s a jövő még
kétes; azokban vér is van, de ti mégis a kényúr
mellé álltok, hordva a kárhozatos hadijelvényt?
Sőt könyörögnőtök is kell, hogy Caesar befogadjon
szolgának? S a vezéreiteknek is esdeniök kell
életükért? Nem, nem lehet ily rút egészségnek
díja a boldogságunk. Nem küzdünk csak azért, hogy
éljünk; rabbá tesznek a békével takarózva.
Egyetlen nép sem bányászna a mélyben acélért
(ott fut az érc) és városait sánc, bástya nem óvna,
vad ló harcba, hajóhad nem szágdaldana vízre
széjjelszórni a tornyos gályákat, ha valóban
pusztán békéből is támadhatna szabadság.
Ellenségeimet köti esküjük a gonosz ügyhöz:

ám a ti hűségtek – mert jó célért hadakoztok,
és megjár a bocsánat – hitványabb azokénál.
Haj, a gyalázat szörnyű alkuja! Ó, te, ki most a
végzetről nem tudva a földön szerte csatázol,
Magnus, s nyugtalanítod a messi királyokat is, tán
bízta már, hogy támogatásunkkal sikered lesz!”

– Így szólt, s döbrent lelküket új vágy vonta a bűnre.
Míntha az erdtől elszokva a ketrece mélyén
megszelidült s iszonyúságát elhagyta a vad már
s túri az embert, míg szomjú ínyére megint nem
fröccsen vér, s akkor dühös őriöngése felújul,
s a vér ízétől izgatva a torka kiduzzad,
tombol s gazdáját is alig kíméli haragja:
úgy zúdulnak minden rosszra; s a szörnyet, amit csak
balsors, isteni bosszú véghezvinne vak éji
harcokban: hűségük megteszi; s hol heverészték
és lakomáztak előbb, ott szúrják át az imént még
szívre ölelt szívet. S ha először nyögve ragadnak
fegyvert: karddal a kézben hallgat már az igazság;
s míg csapkodnak, kezdik meggyűlölni övéik,
s elszáll tétováságuk. Lám, fölbolydul a tábor
a sok gazságtól, zajtól: rokonok feje is hull.
S mintha nem érne a rejtett bűn semmit: mutogatják
már a vezéreknek: büszkén, hogy ártani tudnak.

Csorba Győző fordítása

A pharsalusi csatamező

TAMEN OMNIA PASSO

..... Mégis ezek múltán, miután új
nap virradt Pharsalus borzalmára, a környék
egyetlen más tája se volt képes, hogy a gyászos
tértől Caesar pillantását elcsalogassa.
Vérhab zúg a folyókban – látja s a dombnyi halottat,
nézi a bűzhödtesteket és számlálja az elhullt
magnusi népet; majd lakomát készítet, ahonnan
a fekvők arcát ki lehessen vennie tisztán.

MARCUS ANNAEUS LUCANUS

PHARSALIA

(Részletek)

Caesar és Pompeius

NEC QUEMQUAM JAM FERRE POTEST CAESARVE PRIOREM

Caesar nála nagyobb, Pompeius meg egyenlőt
sem tűr már. Melyikük harcolt jogosabban?
– nem tudhatni. Komoly védők álltak ki ügyükben:
a győztesben az istenek és Cato a bukottban.

Semmi hasonlóság köztük; már éltes az egyik
s hosszú polgár-évek csöndjén, béke nyugalmán
a harcból kitanult; és, mert hajszolja a hírt: az
alja-tömegre figyel, csak a népkegy vágya sodorja,
s örvendezve fogadja a színházában a tapsot;
elhanyagolja erőit, a régi szerencse reménye
kápráztatja: a volt nagy név árnyéka csupán már.
Mint a termő földön a roppant tölgy, amely egykor
a nép zsákmányát hordozta és a vezérek
áldozatát, de ma már nem erős gyökerek, hanem önnön
súlya vigyáz rá, s vedlett ágait a levegőbe
szűrva a lombja helyett most már csak törzse vet árnyat;
s mégis – bár a legelső széltől földre zuhanna,
míg körben jó-izmű fák magasodnak az égre –:
öt becsülik csak. –

Caesart ellenben nem a pusztá
hír s név tartja vezérnek. Nem bír télenül ülni,
s nincs más szőgyene, mint egy háboru vesztese lenni.
Féktelen, indulatos, ha remény vagy düh tüze fűti.
Nem habozik hadakozni, sosem kíméli a kardját;
harcol céljaiért, kicsikarja az isteni áldást,

félretaszítja, mi nagyratörését megnehezíti,
s boldog, hogyha romok támadnak lába nyomában.
Mintha a szél kiszakítja a felhőkből s a győtört lég
vad zengése s a föld zúgása közben a villám
fölragyog, eltompítja a nappali fényt s megijeszti
a félnék népet, rézsút beleégyve szemükbe:
ön-félszkében dül, nem gátolhatja erő meg,
s míg kitör és eltűnik, pusztít minden irányban,
és a külön tüzeket nagy-nagy tűzzé tömöríti.

*Csorba Győző fordítása**A két tábor barátkozása*

ILLIC EXIGUO PAULUM DISTANTIA VALLO

Ott ütnek tábornak közel egymáshoz, kicsi sáncot
húzva. S amint az arasz távolságból az erőtlen
nézésű is tisztán látja a túliak arcát
s megpillantja a testvérét, a fiát meg az apját:
rádöbbennek a polgár-bűnre. Beszélni se mernek
egy ideig, csak bólogatással, kardjuk emelve
intenek üdvözlést. Aztán szóhoz jut az ösztön,
s a szeretet törvényt bont: át mer lépni a harcoss
máris a sáncon s nyújtani tárt karját ölelésre.
Ez rokonát szólítja nevéen, az régi barátját,
másikat gyermekkori iskolatársra köszönti.
Nincs, ki az ellentáborban valakit ne találna.
Könny hull fegyvereikre, a csókot meg-megakasztja
egy-egy jaj, s bár nem szennyez vér egy katonát sem,
rettegnek, mit tettek volna, ha . . . Ostoba népség,
mit nyögsz, mért vered a melled, mire jó ez a meddő
sírás? Önként adtad a bűnre fejed – tagadod tán?
Úgy félsz attól, kit félelmissé te magad tész?
Zengjen a kürt – hagyjon hidegen vad hangja a harci
zászlókat ne kövesd: majd akkor vége a polgár-
háborúnak, s a magánember Caesar a vejével
megbékél.

Emathiát jobb hagynia, jobb nem vetni szemét a
romlás-fedte mezőkre. Hisz ebben a vériszonyatban
istenei s a szerencse kezét képzelte szilárdan.
S hogy dühe örvendhessen még gazsága gyümölcsén:
nem hagy máglyát gyújtani a nyomorultak alá, s így
ártó lég dől Emathiára.

Hatástalanok rá
a consul-temető pún s Cannae Libya-rakta
lángjai, hogy megtartsa az illő emberi rítust
ellenségeivel szemben. Hanem az jut eszébe
(még nem telve be vérrel): polgártársai voltak.
Jó, nem kell számukra személyes máglya, külön sír:
egy tüzet adj nekik, testük hamvassza közös láng.
Vagy ha vejed kívánod megbüntetni: a Pindus
berkét vágd ki s emelj föl a Heracles erejével
gyűjtött fából halmot, hogy Pompeius a thesszál
máglyát a tengerről megláthassa. Dühöddel
semmire sem mégy: máglya, enyészet bontja-e széjjel
húsunk: nem számít: mindent békén kebelére
enged a természet, s testünk meg kelletik adni.
Hogyha e népeket itt, Caesar, nem perzseli tűz el,
hát elperzseli majd együtt a tengeri habbal
s földdel a máglya, amelyre világunk jut, hol a csontok
s csillagok egybevegyülnek. Akárhova rendeli majdan
lelked a sors, ezekéi is ott lesznek: magasabbra
nem jutsz náluk, s nem vár jobb hely a styxi sötétben.
Mert a halál nem rabja a sorsnak: a föld befogadja
minden sarját; ég fedi el, kit nem takar urna.
Mondd, te, ki azzal sújtod e népet, hogy temetetlen
rothadjon, mért futsz el e vésztől? Mért hagyod itt e
bűzlő tájat? Igyál e vizekből, szívd e leget, ha
képes vagy: de az oszló népség elveszi tőled
Pharsalus mezeit s megtartja, elúzva a győztest.

Nemcsak farkashordák jöttek Bistoniából
a harc gyászos jászlaihoz, nemcsak vad oroszlán
jött Pholoéból a véres romlást megszimatolva:
elhagyták a medvék is barlangjaikat s a
ronda kutyák kuckóikat, odvaikat, s ami lény csak
jó ortal kiszagolja a roncs hullát meg a fertőt.
S már gyülekeznek a táborukat régóta kísérő

szárnyasok is. Te seregnyi madár, mely a thrák fagy elől a
Nílushoz szoktál költözni, az enyhe vidékre
nyilván később mégy. Nem volt még így keselyűvel
telve az ég, nem nyomta ilyen sok toll a leget még.
Mind a sok erdő szárnyasa eljött, s mind a fa véres
csőrüktől csepegett vérrel mocskolt madaraknak.
Gyakran hullt – szörnyű jel! – a győztes hadra felülről
vér, rohadék s fáradt karmokból emberi testrészt.
Így sem tisztult csontig az összes hulla, csupán meg-
vagdossák a vadak, de nem ásnak a mély zsigerekbe
s nem szopják ki mohón a velőt: itt-ott nyalakodnak
tagjaikon. Nagy része a római hadnak egészen
elhanyagolva hever; csak a nap s az eső elegyíti
testük majd s az idő földjével Emathiának.

Csorba Győző fordítása

És, ami ritka, te már életemben nagy nevet adtál,
 s ezt csak a síron túl szokta megadni a hír.
 És az Irigység, mely mindig gáncsolja az élet,
 bős foggal mégsem marta a könyveimet.
 Mert ámbár ez a kor sok nagy költőt mutatott fel,
 énhozzám sem volt rosszakarattal a hír.
 S bár sokat állítottam elém, ma azokkal egyenlő
 lett nevem, és a világ ismeri műveimet.
 Hogyha tehát igaz az, mit a költők jóslata hirdet,
 Föld! a halálom után nem leszek én a tied!
 Vagy kegyed adta e hírt, vagy a dal: mindegy! Ha te szívvel
 olvasol, úgy hálám tégedet illet ezért!

Gaál László fordítása

Tomí és az ottani élet

QUAM LEGIS, EX ILLA TIBI VENIT EPISTULA TERRA

Onnan jött levelem, amit olvasol, hol a széles
 Ister habja a sós tenger ölébe szakad.
 Hogyha a sorsod jó, ha simán folyik életed, az már,
 hidd meg, boldoggá tesz kicsit engemet is.
 Hogy vagyok? – azt kérded (mint mindig) –, drága barátom.
 Tudhatod, úgy vélem, még ha nem is felelek.
 Hát: nyomorult vagyok – így summáznám sok bajomat –, mint
 bárki, ha nagy Caesar bosszuja üldözi őt.
 Érdeklődöl: mily népség lakik itt, Tomí táján,
 s mily helyi formák közt tengetem életemet.

Bár görögök s géták lakják e vidéket, az így-úgy
 megbékélt géták főleg a szembeszökők.
 Az utakon jobbra a szármát s géta lakosság
 közlekedik föl-alá, és valamennyi lovon.
 Nincs, ki tegezt s íjat ne viselne, s nincs ki kezében
 kígyóméregtől sárga hegyű kelevézt.
 Hangjuk nyers, arcuk darabos, mint vad katonáé;
 hajba, szakállba a kéz errefelé sose nyír.
 Jobbjuk mindig kész rá, hogy sebet üssön a törrel,
 minden barbárnak ott fityeg egy derekán.

Jaj, ilyenek közt él költőd, a szerelmet, enyelgést
 rég feledé, ezeket hallja, ezekre tekint!
 S éljen csak legalább, de ne tartsa halála közöttük!
 E gyűlölt tájról lengjen az árnya tova!
 Azt írod: tele színház ujjongott dalaimnak
 és tapsolta meg, azt írod, a verseimet.
 Nem készültek ezek színház részére (tudod jól),
 s műzsám nem vágyott tapsot aratni soha.
 Persze azért kedves minden, ami véd a felejtés
 ellen, s hírem széthordja, a hontalanét.
 Ámbár közben elátkozom is vesztem okozóit:
 műveim és azt, hogy verseket írogatok.
 És ha elátkoztam, sem tudnék élni enélkül,
 s járok a fegyver után, melyre a vérem ömölt.
 Lám, a görög bárkát az imént rongálta a hab meg
 Euboia vizén, s újra csak arra siet.
 Mégse dicsőségért gyötrődöm, sem, hogy a hírem
 túléljen – jobb lett volna, ha rejtve marad.

Munkával kötöm le magam, zsongítom a fájást,
 szót keresek folyton mondani gondjaimat.
 Mit tegyek árva vidék árvája jobbat e rosszban?
 Mit próbáljak, mily más menedék lehet itt?
 Nézem a tájat: nem-szeretem táj, elszomorítóbb
 nincs bizonyára sehol szerte a földkereken.
 Nézem az embereket: csak alig méltóak e névre,
 ordasokul bennük több a vadállatiság.
 Törvényt nem tisztelnek; erő számít, nem igazság:
 kardok uralma alatt porba taszítva a jog.
 Rossz göncük bő nadrág s állatbőr a hidegben,
 arcuk ijesztő, mert hosszú bozont fedí be.
 Itt-ott lelni nyomát a görög nyelvnek, de kiejtve
 gétásan barbár még e kevéske nyom is.
 Szinte alig van köztük olyan, ki az itteni nyelvből
 néhány köznapi szót tudna talán latinul.
 Római költő én (műzsák, fületekbe ne jusson!),
 lassan a szármátra kényszerülök magam is.

Oly rég elszoktam a latintól: nem jut eszembe
 már-már egy-egy szó – szégyen ugyan, de igaz.

Van nyilván e levélben szintén sok darabosság;
 hidd meg: a hely felelős és nem az ember ezért.
 S hogy ne veszítsem el így sem jártasságom a nyelvben,
 s néha beszélhessek szép anyanyelvemen is:
 eltársalgok egymagam, a túnt szókat idézem:
 költő-pályámnak balsikerű jegyeit.
 Lelkemet így csalom és az időt, s így övöm az elmúlt
 és a jövőndő rossz rémítől magamat.
 Verseken keresek nyomorúságomra felejtést,
 s hogyha elérem e célt: az nekem éppen elég.

Csorba Győző fordítása

EPISTULAE EX PONTO

A jó barát halálára

QUAE MIHI DE RAPTO TUA VENIT EPISTULA CELSO

Még csak alig jött meg leveled – melyben tudatod, hogy
 Celsus meghalt –: már át is itatta a könny.
 S mit szörnyű elmondani, s nem hittem lehetőnek:
 kinnal, kelletlen járta szemem soraid.
 Hírt keserűbbet nem hallottam még, amióta
 Pontusban vagyok, és bár sose halljak ilyet!
 Arca, akár itt volna, előttem leng, s a halottai
 még ma is élőnek látja a nagy szeretet.
 Gyakran jutnak eszembe a múltból szórakozások
 s hűséggel szolgált másik ügyek, komolyak.
 Mégis legtöbbször az a korszak villan elébem,
 mely kár, hogy nem lett életem alkonya is.
 Összeomolt ekkor roppant rengéssel a házam,
 s romja a megdőbbszent gazda fejére zuhant.
 Ő pártolt, mikor elhagytak majd mind: igazodni
 nem volt hajlandó ő a szerencse szerint.
 Éppúgy sírt, láttam, bajomon, minthogyha szerelmes
 testvérét tenné máglya tüzére szegény.